

Sygn. akt I CSK 383/15

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 15 kwietnia 2016 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Dariusz Zawistowski (przewodniczący)
SSN Monika Koba (sprawozdawca)
SSN Kazimierz Zawada

w sprawie z powództwa "Hotel K." Spółki z o.o. w W.
przeciwko S. S.A. w P.
o zapłatę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 15 kwietnia 2016 r.,
skargi kasacyjnej strony pozwanej
od wyroku Sądu Okręgowego w W.
z dnia 15 października 2014 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok i sprawę przekazuje Sądowi
Okręgowemu do ponownego rozpoznania
oraz rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Zaskarżonym wyrokiem z dnia 15 października 2014 r. Sąd Okręgowy oddalił apelację pozwanej S. od wyroku Sądu Rejonowego w W. zasądzającego od pozwanej na rzecz powoda „Hotelu K.” spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w W. kwotę 74.307,30 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 12 czerwca 2010 r. tytułem opłaty za rezygnację z usług hotelarskich.

Rozstrzygnięcie to oparte zostało na podzielonych i uznanych za własne przez Sąd Okręgowy ustaleniach faktycznych Sądu Rejonowego. Z ustaleń tych wynika, iż pozwana w maju 2010 r., planowała zorganizować w hotelu K. spotkanie jubileuszowe z pracownikami spółki i zaproszonymi gośćmi w liczbie 350-400 osób. W dniu 5 stycznia 2010 r. strony zawarły umowę, której przedmiotem było świadczenie przez powoda usług hotelarskich na rzecz pozwanej, w szczególności w zakresie wynajmu pokoi hotelowych, organizacji konferencji i spotkań firmowych, w okresie od 26 do 27 maja 2010 r., za wynagrodzeniem w kwocie 112.307,30 zł na poczet, którego pozwana wpłaciła zaliczkę w kwocie 38.000 zł. Strony uzgodniły, iż pozwana ma prawo bezkosztowo anulować rezerwację grupową do 60 dni przed datą rozpoczęcia planowanej imprezy. Natomiast po przekroczeniu tego terminu zobowiązana była uiścić opłatę, która w przypadku odwołania rezerwacji na trzy dni lub krócej przed datą rozpoczęcia imprezy, odpowiadała wynagrodzeniu uzgodnionemu w umowie za świadczenie usług przez powódkę. W połowie maja 2010 r. pojawiły się pierwsze informacje o zagrożeniu K. falą powodziową, a 22 maja 2010 r. w prasie internetowej pojawił się apel burmistrza, skierowany do turystów, o wstrzymanie przyjazdów. Przedstawiciele hotelu, w odpowiedzi na zastrzeżenia dotyczące zagrożenia powodziowego wskazywali, że zaplanowane w hotelu imprezy odbywają się zgodnie z planem, a dojazd do hotelu jest wydłużony, lecz nie niemożliwy. Zarząd pozwanej ustalił z pracownikami, iż po przerwie weekendowej przypadającej w dniach 22 - 23 maja 2010 r. podejmie ostateczną decyzję w sprawie ewentualnego odwołania wyjazdu. 24 maja 2010 r. zdecydowano o odwołaniu zaplanowanej imprezy jubileuszowej z uwagi na

zagrożenie powodziowe w rejonie K., kierując się apelem władz miasta o wstrzymanie przyjazdów i mając na względzie bezpieczeństwo zaproszonych na spotkanie pracowników. Decyzja ta została przekazana powodowi 25 maja 2010 r., wraz z sugestią rozwiązania umowy, bez żadnych konsekwencji finansowych. W tym też dniu na stronie internetowej miasta K. ukazał się komunikat o ustabilizowaniu się sytuacji związanej z zagrożeniem powodziowym i możliwości bezpiecznego przyjazdu do miasta. Ponadto, przedstawiciel hotelu zapewniał pozwaną, że zagrożenie powodziowe w okolicach K. i okolic jest minimalne, w okresie od 21 do 23 maja 2010 r. w hotelu przebywało około 200 gości, których pobyt przebywał bez zakłóceń, a 26 maja 2010 r. zakończyło się spotkanie organizowane przez jeden z banków.

W tak ustalonym stanie faktycznym Sąd Okręgowy, podzielił stanowisko Sądu Rejonowego, iż roszczenie pozwu znajduje uzasadnienie w § 3 pkt 7 umowy stron, w której strony uzgodniły, iż w razie anulowania rezerwacji grupowej na trzy dni i mniej przed rozpoczęciem imprezy, kontrahent ponosi opłatę w wysokości 100% wartości całego zamówienia. Przyjął, iż powód dochodził świadczenia zastrzeżonego w umowie będącego ekwiwalentem jego świadczenia, a nie roszczenia odszkodowawczego, co czyni bezprzedmiotową obronę pozwanej usiłującej zwolnić się z zobowiązania przez wykazywanie, iż nie ponosi odpowiedzialności za niewykonanie zobowiązania. W konsekwencji uznał, że nawet gdyby w okolicznościach sprawy zaistniały przesłanki zwalniające pozwaną z odpowiedzialności odszkodowawczej, nie mogły one zwalniać z obowiązku zapłaty kwoty dochodzonej pozwem, do której nie znajduje zastosowania art. 471 k.c. Z postanowień umowy łączącej strony nie wynika również, by strony przewidziały zwolnienie kontrahenta z opłaty w przypadku, gdy do odwołania rezerwacji dochodzi na skutek okoliczności przez niego niezawinionych czy od niego niezależnych, bez znaczenia jest, zatem, iż pozwana motywowała swoją decyzję zagrożeniem powodziowym i troską, o zapewnienie bezpieczeństwa uczestnikom planowanej imprezy jubileuszowej. Zważywszy na konstrukcję umowy stron uznał, iż pozwana mogłaby zwolnić się z zobowiązania jedynie w razie wykazania całkowitej, następczej niemożności świadczenia w rozumieniu art. 475 § 1 k.c. Sytuacja taka mogłaby mieć miejsce gdyby

zagrożenie powodziowe w rejonie K. przybrało takie rozmiary, że skutecznie uniemożliwiłoby powodowi świadczenie usług hotelowych, co skutkowałoby wygaśnięciem łączącego strony zobowiązania. Stan taki jednak w sprawie nie zaistniał, skoro hotel funkcjonował bez zakłóceń, realizował zamówione przez kontrahentów świadczenia, a problemy z dojazdem w okolice K. nie polegały na całkowitym sparaliżowaniu dróg dojazdowych. Nie dopatrywał się również sprzeczności żądania pozwu z treścią art. 5 k.c. mając na względzie, iż strony uzgodniły obowiązek świadczenia w oderwaniu od przyczyn anulowania rezerwacji, co jest praktyką powszechną w działalności hotelowej, a pozwana zrezygnowała z zamówionej imprezy na dzień przed jej rozpoczęciem. W tym kontekście bez znaczenia pozostaje, propozycja pozwanej by kwotę objętą umową stron przekazać na fundusz pomocy dla rejonów dotkniętych powodzią, skoro dla realizacji tego zamierzenia niezbędna była zgoda powoda, która nie została wyrażona.

W skardze kasacyjnej pozwana zarzuciła naruszenie prawa materialnego: art. 471 k.c. poprzez jego niezastosowanie mimo, że świadczenie przewidziane w § 3 ust. 7 umowy stron ma charakter zryczałtowanego odszkodowania za niewykonanie zobowiązania, a wobec faktu, iż niewykonanie zobowiązania przez pozwaną było następstwem okoliczności, za które nie ponosiła ona odpowiedzialności, nie jest zobowiązana do naprawienia poniesionej przez powoda szkody oraz art. 5 k.c. poprzez jego niezastosowanie i udzielenie ochrony prawnej żądaniu powoda, pomimo ustalenia, iż pozwana dokonała rezygnacji z usług hotelarskich z uwagi na utrzymujący się od połowy maja do dnia 8 czerwca 2010 r., stan zagrożenia powodziowego, który osiągnął swoją kulminację w okresie pomiędzy 20 a 25 maja 2010 r. i stanowił potencjalne niebezpieczeństwo dla życia i zdrowia ok. 400 osób, które miały uczestniczyć w spotkaniu firmowym, co powinno prowadzić do uznania, iż zachowanie powoda naruszyło zasadę współżycia społecznego zgodnie, z którą życie i zdrowie człowieka winno mieć zawsze pierwszeństwo przed interesem gospodarczym. Formułując te zarzuty skarżąca domagała się uchylecia zaskarżonego wyroku w całości oraz orzeczenia, co do istoty sprawy przez oddalenie powództwa, ewentualnie uchylecia tego wyroku i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Umowa łącząca strony jest umową o świadczenie usług hotelowych należąca do umów mieszanych zawierających w sobie elementy różnych umów nazwanych (sprzedaż, najem, dzieło, przechowanie) i nienazwanych (usługi podobne do zlecenia). Do umowy hotelowej należy stosować przepisy prawa cywilnego o umowach w ogólności, odpowiednie przepisy części ogólnej zobowiązań (w tym przepisy o skutkach niewykonania zobowiązań - art. 471 i nast. k.c. oraz o niewykonaniu i skutkach niewykonania zobowiązań z umów wzajemnych - art. 487 i nast. k.c.), przepisy o umowach nazwanych wprost lub w drodze analogii, w zależności od podobieństwa określonych świadczeń z tej umowy do świadczeń z odpowiedniej umowy nazwanej. Przy analizie tego rodzaju umowy uwzględnić także należy uregulowanie usług hotelarskich w ustawie z dnia 29 sierpnia 1997 r. o usługach turystycznych (jedn. tekst: Dz.U.z 2016 r., poz. 187) oraz ustawowe zasady odpowiedzialności zakładu hotelarskiego za rzeczy wniesione przez gościa hotelowego i ustawowe prawo zastawu przysługujące utrzymującemu zarobkowo hotel (art. 846-851 k.c.).

Analiza umowy łączącej strony nie pozostawia wątpliwości, iż zostało w niej zastrzeżone prawo rezygnacji z usług przewidzianych umową, za zapłatą ryczałtowo ustalonej opłaty, uzależnionej od terminu skorzystania z tego uprawnienia, w oderwaniu od rzeczywiście ponoszonej przez powoda straty. Tak określonego świadczenia wynikającego z § 3 pkt 7 umowy dochodził powód (k. 3-5), choć załączona do pozwu faktura została wystawiona tytułem wynagrodzenia za świadczone usługi, a nie przewidzianej w umowie rekompensaty za skorzystanie przez kontrahenta z uprawnienia do anulowania rezerwacji (k. 20).

Określając charakter dochodzonego pozwem świadczenia, sądy obu instancji doszły do przekonania, że nie ma ono charakteru odszkodowawczego, co wyklucza możliwość stosowania art. 471 k.c. Stwierdziły, iż odpowiedzialność pozwanej została ukształtowana na zasadzie ryzyka, co czyni bezprzedmiotowym analizowanie, czy do rezygnacji z usług powoda doszło z przyczyn niezawinionych przez skarżącą.

Stanowisko to nie zasługuje na podzielenie. Sąd Okręgowy nie uwzględnił,

iż roszczenie objęte sporem nie stanowi ekwiwalentu świadczenia powódki, która wobec rezygnacji kontrahenta w ogóle nie dokonywała świadczenia usługi, a ma charakter ryczałtowego odszkodowania mającego na celu naprawienie szkody poniesionej w następstwie niewykonania umowy przez klienta, bez bezpośredniego związku z jakąkolwiek odpłatnie świadczoną usługą. Opłata ta stanowiła sankcję za niewykonanie zobowiązania, czyli nie pojawienie się w hotelu i nie skorzystanie z jego usług, za uzgodnionym wynagrodzeniem. Służyła zrekompensowaniu powodowi poniesionych kosztów, bądź utraconych korzyści wywołanych późniejszym, niż wynikające z zawartej umowy, anulowaniem rezerwacji.

Brak zaspokojenia interesu wierzyciela zgodnie z treścią stosunku zobowiązaniowego może być wynikiem wielu przyczyn, zarówno tych, które tkwią w osobie lub działalności dłużnika, jak i od niego niezależnych. Każde zachowanie dłużnika polegające na naruszeniu treści zobowiązania, niezależnie od rodzaju i rozmiaru tego naruszenia lub sposobu, w jaki do niego doszło, rodzi w świetle art. 471 k.c. odpowiedzialność kontraktową dłużnika, jeżeli objęte jest okolicznościami, za które ponosi on odpowiedzialność. Jeżeli zakres odpowiedzialności dłużnika nie jest zmodyfikowany przez ustawę, czynność prawną lub umowę, to okolicznością, za którą dłużnik jest odpowiedzialny, jest niezachowanie przez niego należytej staranności (art. 472 k.c.). Aby uwolnić się od tej odpowiedzialności, dłużnik powinien udowodnić zaistnienie takich okoliczności faktycznych, które w okolicznościach sprawy dadzą podstawę do oceny, że nienależyte wykonanie zobowiązania nie jest następstwem okoliczności, za które ponosi on odpowiedzialność.

W sprawie, w której wywiedziono skargę, skarżąca usiłowała ekskulpować się z odpowiedzialności za szkodę twierdząc, iż uchybienie w wykonaniu zobowiązania nie nastąpiło z powodu okoliczności, za które ponosi odpowiedzialność, a przy podejmowaniu decyzji o odwołaniu rezerwacji dochowała należytej staranności. Sąd Okręgowy zaniechał rozważenia czy argumentacja przytoczona przez skarżącą i zaprezentowany w sprawie materiał dowodowy pozwalają przyjąć, iż obaliła ona domniemanie, że uchybienie obowiązkom umownym jest następstwem obciążających ją okoliczności.

Zarówno ustawa jak i umowa może rozszerzyć krąg odpowiedzialności, za które dłużnik będzie zobowiązany ponieść odpowiedzialność, może być on, zatem obarczony odpowiedzialnością nie tylko za szkody spowodowane jego zawinionym zachowaniem (art. 473 § 1 k.c.). Z ustaleń faktycznych poczynionych w sprawie nie wynika jednak by umowa stron, zawierała jakiegokolwiek postanowienia wyznaczające zakres odpowiedzialności odszkodowawczej pozwanej poza granice określone art. 471k.c. Podzielić należy zapatrywanie, iż modyfikacja przez strony odpowiedzialności dłużnika w stosunku do zasad ogólnych w reżimie odpowiedzialności kontraktowej, powinna jednoznacznie wynikać z treści umowy (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 29 listopada 2002 r., IV CKN 1553/00, nie publ. i z dnia 27 września 2013 r., I CSK 748/12, OSNC 2014, nr 6, poz. 67). Sąd Okręgowy wadliwie przyjął, iż wprowadzenie opłaty za rezygnację, bez wskazania przyczyn, kiedy jest ona powodowi nienależna, jest tożsame z odpowiedzialnością pozwanej na zasadzie ryzyka. Tymczasem z tego rodzaju regulacji umownej wyprowadzić należy wniosek przeciwny i przyjąć, iż pozwana jest zobligowana uiścić uzgodnioną opłatę, jeżeli do rezygnacji z usług hotelowych doszło z przyczyn, za które ponosi odpowiedzialność. Nie można, zatem podzielić stanowiska Sądu Okręgowego jakoby do zwolnienia pozwanej z zobowiązania mogło jedynie prowadzić jego wygaśnięcie, na skutek następczej niemożności świadczenia, której przyczyna znajduje się poza osobą i działalnością dłużnika (art. 475 k.c.).

Sąd Okręgowy błędnie zakładając, iż art. 471 k.c. nie znajduje w sprawie zastosowania, nie rozważał, czy wobec doniesień medialnych dotyczących kulminacji fali powodziowej zbliżającej się do K. i apelu burmistrza o wstrzymanie przyjazdów, który ukazał się w mediach 22 maja 2010 r., a został odwołany 25 maja 2010 r., i jednocześnie zapewnień przedstawicieli hotelu, iż pracuje on normalnie, pozwana miała podstawy do odwołania planowanej konferencji. Błędna ocena charakteru świadczenia dochodzonego pozwem i zasad odpowiedzialności pozwanej, spowodowała nieuzasadnioną odmowę zastosowania w sprawie art. 471 k.c. i zbadania ekskulpacji pozwanej, opartej na twierdzeniu, iż do anulowania rezygnacji doszło z przyczyn, za które nie ponosi odpowiedzialności.

Oceny zasadności zarzutów naruszenia prawa materialnego Sąd Najwyższy

dokonuje na podstawie stanu faktycznego, na którym oparto zaskarżone orzeczenie, jeżeli brak zarzutów z art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c. lub podstawa ta okazała się nieuzasadniona. Pozwana oparła skargę jedynie na zarzutach naruszenia prawa materialnego. Wiążące dla oceny tego zarzutu są, zatem ustalenia, przyjęte za podstawę rozstrzygnięcia, a wszystkie zarzuty z zakresu naruszenia prawa materialnego muszą się osadzać na faktach ustalonych przez Sąd drugiej Instancji, a nie na stanie faktycznym hipotetycznie ustalonym przez skarżącą (art. 398³ § 3 k.p.c. oraz 398¹³ § 2 k.p.c.).

Analizowana skarga kasacyjna w zakresie, w jakim dotyczy zarzutu naruszenia art. 5 k.c. wymogu tego w znacznej części nie spełnia, skoro podstawa skargi została oparta na założeniach niezgodnych z podstawą faktyczną rozstrzygnięcia. Skarżąca konstruując podstawy skargi opiera się na hipotetycznym stanie faktycznym zgodnie, z którym, przyjazd do hotelu wiązał się z wysokim ryzykiem narażenia uczestników imprezy jubileuszowej na zagrożenie dla ich życia i zdrowia. Tymczasem Sąd Okręgowy takiego ustalenia nie poczynił, wskazując jedynie na zaistnienie zagrożenia powodziowego, utrudnienia w dojeździe, ale jednocześnie niezakłócone funkcjonowanie hotelu w tym okresie. Ponadto ocena czy powód dochodząc w okolicznościach sprawy opłaty za anulowanie rezerwacji nadużywa prawa podmiotowego, wymaga uprzedniego rozważenia czy pozwana ponosi odpowiedzialność za świadczenie odszkodowawcze dochodzone pozwem.

Zasady współżycia społecznego w rozumieniu art. 5 k.c. pozostają w nierozłącznym związku z całokształtem okoliczności danej sprawy i w takim całościowym ujęciu wyznaczają podstawy, granice i kierunki jej rozstrzygnięcia w wyjątkowych sytuacjach, jakie przepis ten ma na względzie. Dlatego dla zastosowania art. 5 k.c. konieczna jest ocena całokształtu szczególnych okoliczności danego wypadku w ścisłym powiązaniu nadużycia prawa z konkretnym stanem faktycznym (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 22 listopada 1994 r., II CRN 127/94, nie publ. i z dnia 9 grudnia 2009 r., IV CSK 290/09, nie publ.). Sąd oceniając stosowanie w konkretnej sprawie art. 5 k.c. musi wyjaśnić, jakim wartościom i ze względu, na jakie okoliczności konkretnej sprawy dał pierwszeństwo, nie kierując się przy tym z góry określonym schematem

myślowym.

Zaskarżone orzeczenie założeń tych nie spełnia, Sąd Okręgowy skoncentrował się, bowiem na obowiązku realizacji umowy, nie uwzględniając, iż w świetle docierających do skarżącej doniesień medialnych, w okresie podejmowania przez nią decyzji o odwołaniu przyjazdu, przez K. przechodziła kulminacyjna fala powodziowa, a istnienie zagrożenia w stopniu uzasadniającym wystosowanie do turystów apelu o zaniechanie przyjazdów potwierdził burmistrz tego miasta. W tym kontekście zapewnienia przedstawicieli hotelu, iż zagrożenia takiego nie ma, a hotel funkcjonuje bez zakłóceń, mogły być postrzegane, jako bagatelizowanie problemu, motywowane interesem gospodarczym powoda. Z ustaleń poczynionych przez Sąd nie wynika przy tym, jakie starania podjął powód celem przekonania kontrahenta, iż jego zapewnienia są wiarygodne, zważywszy na usytuowanie hotelu w bezpośrednim sąsiedztwie Wisły. Nie badano również, czy po ukazaniu się w dniu 25 maja 2010 r. na stronie internetowej urzędu miasta informacji o braku zagrożenia powodziowego w rejonie K., zorganizowanie planowanego jubileuszu, mimo jego uprzedniego odwołania, było dla pozwanej nieproporcjonalnie uciążliwe, zważywszy na straty, na które narażała swojego kontrahenta. Ekspozowanie przez Sąd Okręgowy istnienia możliwości realizacji obowiązku umownego, z pominięciem szczególnych okoliczności sprawy i potrzebą wszechstronnego rozważenia wszystkich jej aspektów, przed podjęciem decyzji o odmowie stosowania art. 5 k.c. nie jest przekonujące.

Zarówno w orzecznictwie jak i w doktrynie ugruntowany jest pogląd, iż klauzula generalna z art. 5 k.c. ma charakter wyjątkowy i powinno się z niej korzystać sporadycznie. Jednak sytuacja prawna, w której znalazły się strony, na skutek niezależnego od nich zdarzenia związanego z zagrożeniem powodziowym była nietypowa i nie można wykluczyć, iż klauzula nadużycia prawa, będzie mogła mieć znaczenie dla sprawiedliwego rozstrzygnięcia sprawy.

Z przytoczonych względów Sąd Najwyższy uchylił zaskarżone orzeczenie i przekazał sprawę Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego (art. 398¹⁵ § 1 i 108 § 2 w związku z 391 § 1 k.p.c.).

kc

jw